

شناسایی شایستگی‌های دستیاران آموزشی در فرایند یاددهی-یادگیری الکترونیکی:

پژوهشی کیفی

خدایار ایبلی^۱

زینب السادات مصطفوی^۲

فاطمه نارنجی ثانی^{۳*}

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۸/۰۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۰۵)

چکیده

پژوهش حاضر باهدف شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های شایستگی‌های دستیاران آموزشی در محیط یادگیری الکترونیکی انجام شده است. روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از منظر گردآوری اطلاعات از نوع کیفی-اکتشافی است. جامعه آماری پژوهش، دستیاران متخصص و باتجربه در محیط یادگیری الکترونیکی بوده است. برای نیل به هدف پژوهش ادبیات، مبانی نظری و تجربی تحقیق مطالعه شد. هم‌چنین با استفاده از روش مصاحبه اکتشافی نیمه ساختار یافته با ۲۲ نفر از متخصصین در زمینه‌ی موضوع، به صورت هدفمند، اطلاعات گردآوری و با استفاده از روش تحلیل محتوا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بر اساس نتایج پژوهش، مدل شایستگی‌های دستیاران در چهار بعد: شایستگی‌های تخصصی-حرفه‌ای (آموزشی، پژوهشی، دانش موضوعی، مدیریت کلاس) شایستگی‌های میان فردی ارتباطی-اجتماعی (فعالیت تیمی و تعاملی)، شایستگی‌های مرتبط با فناوری اطلاعات و ارتباطات (تفکر فناوری اطلاعات و ارتباطات، دانش فناوری اطلاعات و ارتباطات، مهارت فناوری اطلاعات و ارتباطات) و شایستگی‌های عمومی و فردی (ادراکی، خلاقیت و نوآوری، اخلاق و رفتاری) شناسایی و طراحی شد.

واژه‌های کلیدی: دستیار آموزشی، آموزش عالی، فرایند یاددهی-یادگیری الکترونیکی، شایستگی، پژوهش کیفی.

^۱-استاد علوم تربیتی، گرایش مدیریت آموزش عالی، گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده علوم و تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

^۲-دانشجوی دکتری علوم تربیتی، گرایش مدیریت آموزش عالی، گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده علوم و تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

^۳-استادیار علوم تربیتی، گرایش مدیریت آموزش عالی، گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده علوم و تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، مسئول مکاتبات: fnarenji@ut.ac.ir

۱- مقدمه

ورود فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، افزایش دسترسی به کامپیوتر در آموزش عالی و مواجه شدن دانشگاه‌ها با چالش‌هایی مانند افزایش تقاضا برای آموزش، نیاز به فعالیت‌های اقتصادی با هدف تهیه منابع جدید و کاربرد فناوری اطلاعات برای ارائه خدمات آموزش در بازار جهانی، سبب شده است که دانشگاه‌ها درباره نقش‌های سنتی خود تجدیدنظر کرده و ساختارهای سازمانی جدید را ایجاد کنند (۱) نتیجه این تغییر ساختار خلق مدل جدیدی از نظام یاددهی-یادگیری تحت عنوان آموزش الکترونیکی شده است. این شیوه از آموزش، ابزار مهمی در آموزش عالی عصر دیجیتال محسوب شده و سبب ایجاد محیط یادگیری مبتنی بر یادگیرنده، انعطاف‌پذیری در روش‌های یادگیری (۲) و معرفی تغییرات فرایند تدریس-یادگیری در نظام آموزش عالی شده است (۳). در واقع طی سال‌های اخیر آموزش عالی از طریق یکپارچگی اینترنت و فناوری‌های مبتنی بر وب به عنوان بخشی از تجارب یادگیری دانشجویان با تغییرات سریعی مواجه شده است (۴) لذا کیفیت طراحی و ارائه این‌گونه آموزش‌ها مانند آموزش حضوری به دروندا‌های متعددی از قبیل مدرس، یادگیرنده، ابزارهای فناورانه و طراحی آموزش، نظام منابع مالی، سیاست‌های آموزشی و نظایر آن بستگی دارد (۵) که از میان عوامل برشمرده، مدرسان (۶) و دستیاران آموزشی این دوره‌ها دارای اهمیت ویژه‌ای هستند. به عبارتی دیگر، دوره‌های الکترونیکی نیازمند مدرسانی است که برای آماده شدن و برگزاری دوره، توجه دقیق و زمان بیشتری را صرف نمایند. از سوی دیگر بررسی تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که نرخ موفقیت بسیاری از دوره‌های یادگیری الکترونیکی بسیار پایین است و بسیاری از فراگیران پس از چند هفته مطالعه، علاقمندی و اشتیاق خود را برای حضور در دوره را از دست می‌دهند (۷) و دوره‌های یادگیری الکترونیکی با مسائلی مانند دسترسی، محتوا، کیفیت یادگیری، اعتبار دوره، مسائل مربوط به تعلیم و تربیت، مشارکت ضعیف فراگیران روبه‌رو است. محققان پیشنهاداتی مختلفی برای حل چالش‌های دوره‌های مذکور و بهبود کیفیت آن ارائه نموده‌اند (۸) اما به نظر می‌رسد علی‌رغم اهمیت تمامی عوامل نظام یادگیری الکترونیکی مدرسان و به ویژه دستیاران آموزشی نقش پررنگ تری در ارتقای کیفیت این نوع آموزش‌ها دارند (۹). دستیاران آموزشی به دانشجویان برجسته دوره دکتری، کارشناسی ارشد و در موارد خاص دانشجویان دکتری اطلاق می‌شود که در تدریس دروس نظری و عملی زیر نظر استاد همکاری می‌نمایند و نقش مهمی در تسهیل فرایند یاددهی-یادگیری ایفا می‌نمایند. به عبارتی دیگر بکارگیری دستیاران آموزشی در فرایند یادگیری سبب می‌شود، نگرانی مدرسان را به طور مستقیم کاهش و همچنین در بلندمدت در تعامل و برقراری ارتباط با فراگیران و به تبع آن افزایش دستاوردهای یادگیری دانشجویان در دوره‌های یادگیری الکترونیکی مفید باشد. دستیاران آموزشی می‌توانند دانشجویان را به بحث‌های گروهی همزمان و غیر همزمان، اتاق‌هایی گفتگو و کنفرانس‌های

برخط تشویق کنندو با برقراری روابط و بسط گفت و گو میان یادگیرندگان، آن‌ها را به تعامل و مشارکت بیشتر ترغیب و در مواقع لازم از نظرات منطقی و صحیح پشتیبانی نمایند (۱۰). نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد اهمیت نقش دستیار به عنوان تسهیل گر فرایند یاددهی - یادگیری دردهه‌های گذشته مورد توجه ویژه برنامه‌ریزان آموزشی نیز قرار گرفته است و برنامه به‌کارگیری دستیار آموزشی در دانشگاه و به خصوص محیط یادگیری الکترونیکی، به عنوان کمک به یادگیری فراگیران، در جهت مسیری برای بهبود و افزایش اثربخشی یادگیری در دانشگاه‌های بین المللی اجرا می‌شود (۱۱،۱۲). اما علی‌رغم تمام این توجهات تاکنونی پژوهش‌های جامع در خصوص شناسایی شایستگی‌های مورد نیاز دستیاران آموزشی در بستر الکترونیکی در سطح ملی و بین المللی انجام نشده است و این در حالی است که عدم توجه به شایستگی‌های مورد نیاز آن‌ها سبب ایجاد چالش‌های خواهد شد، لذا هدف اصلی تحقیق حاضر شناسایی شایستگی‌های مورد نیاز دستیاران آموزشی در بستر الکترونیکی می‌باشد.

مروری بر ادبیات و پیشینه پژوهش

اشتغال دانشجویان تحصیلات تکمیلی به صورت نیمه‌وقت برای کمک به آموزش و تحصیل در مقطع کارشناسی در دانشگاه‌ها در حال افزایش است. مؤسسات آموزش عالی در انگلستان^۱ به طور فزاینده‌ای از دانشجویان فارغ‌التحصیل برای کمک به آموزش دانشجویان کارشناسی استفاده می‌کنند و در دانشگاه‌های آمریکای شمالی (که بیش‌ترین تحقیقات در آن انجام گرفته است) از فارغ‌التحصیلان تحصیلات تکمیلی به عنوان دستیاران آموزشی، به ویژه در مقطع کارشناسی استفاده می‌کنند. اما علی‌رغم تمام این تلاش‌ها بسیاری از مؤسسات آموزش عالی با چالش‌هایی در مورد چگونگی به‌کارگیری، صلاحیت‌ها و شایستگی‌های دستیاران آموزشی در محیط آموزشی و بهره‌مندی از آن‌ها مواجه هستند. به طور مثال: پس از مطرح‌شدن زمینه به‌کارگیری دستیار آموزشی در دانشگاه‌های انگلستان، مدیران، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان جهت کاربرد و یادگیری از تجربه دانشگاه‌های آمریکای شمالی تحقیقات و بررسی‌های زیادی انجام دادند. در این خصوص دانشگاه‌های انگلستان برخی از دلایل مهم از تجربه آمریکای شمالی را در انتخاب، صلاحیت‌های لازم، آماده‌سازی، آموزش، نظارت، مشاوره دستیاران آموزشی مورد بررسی قرار دادند. علاوه بر آن، تجاربی را که مربوط به مسائل عملی و اجرایی (از جمله ارتباطات و مدیریت تعارض)، مسائل آموزشی (مانند شیوه‌های انتقال مفاهیم)، مسائل شخصی (از جمله: مسائل مربوط به هویت، خود ارزشی و مسائل مربوط به توسعه حرفه‌ای و هم‌چنین موارد ابهام و نامشخص در نقش دستیار را مورد بررسی و ارزیابی قرار دادند. دستیار آموزشی در آمریکای شمالی، یک موقعیت رسمی شناخته‌شده در نظام آموزش عالی است. فرایند انتخاب می‌بایست عادلانه،

^۱. HEIs

شفاف و سازگار باشد و نتیجه بهره مندی از دستیاران در فرایند یاددهی - یادگیری می‌تواند به طور جدی در معرض اثربخشی یادگیری دانشجویان قرار گیرد. معیارهای مهم انتخاب که اغلب با کارایی مرتبط هستند، معمولاً شامل دانش موضوعی مناسب و جنبه‌های دانشگاهی دانشجویان آموزش‌های قبلی، تجربه تدریس و ضوابط استفاده از زبان انگلیسی برای غیر انگلیسی‌زبانان نیز از مواردی است که نسبت به آن تاکید می‌شود. علاوه بر آن دستیاران آموزشی موثر، می‌توانند مسائل مربوط به نگرانی‌های فراگیران را نیز مدیریت کنند. هم چنین مواردی مانند توانایی مقابله با استرس، تعیین اهداف واقع‌بینانه، اولویت‌ها، توضیح انتظارات، برنامه‌ها و فعالیت‌ها در فضای کلاس درس و مباحثات (به ویژه برای فراگیران ورودی جدید)، نحوه انجام بحث‌ها و گفتگوهای کلاسی به صورت دانش افزایی فردی و گروهی، چگونگی پیشرفت مهارت‌های خود راهبری و استقلال فراگیران و هم چنین نحوه اندازه‌گیری و ارزیابی پیشرفت دانشجویان (۱۳). نتایج بررسی پیشینه‌ی تحقیقات مرتبط نشان می‌دهد در خصوص اهمیت نقش دستیاران و شایستگی‌ها آن‌ها در داخل و خارج از ایران تحقیقات اندکی انجام شده است که در ادامه به برخی از مهمترین و مرتبط ترین آن‌ها پرداخته خواهد شد. به طور مثال بومن^۱ (۲۰۱۳) و میداوز^۲ (۲۰۱۵) اظهار می‌دارند که در دانشگاه‌های مدرن از دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی انتظار می‌رود که به عنوان دستیار آموزشی و یا پژوهشی انجام وظیفه کنند و این علاوه بر کسب مهارت آموزش و پژوهش از نظر اقتصادی نیز برای آنان مقرون به صرفه است و برنامه‌های آموزشی دستیاران به عنوان یک رویکرد موثر برای توسعه مهارت‌های ایشان است. این پژوهشگران در تحقیقات خود سه نتیجه یادگیری برای دستیاران را شناسایی کردند:

- بهبود خود کارآمدی^۳ مدرسان
- تاکید بر آموزش‌های یادگیرنده محور
- کاهش اضطراب (۱۴، ۱۵)

استاتون دارلینگ^۴ (۱۹۸۹) مطرح کردند که اجتماعی شدن اولیه دستیاران حیاتی و مهم است، زیرا مهارت‌ها، رفتار و نگرش‌های توسعه‌یافته یک دستیار تأثیر زیادی بر توسعه آینده یک دانشگاه دارد (۱۶). میلر و همکاران^۵ (۲۰۰۱) اظهار می‌دارند که دستیاران می‌توانند یک جامعه آموزشی موثر ایجاد کنند. این جامعه آموزشی می‌تواند موجب تغییر در فرهنگ آموزش و در نتیجه باعث افزایش رضایت دانشجویان و اساتید گردد (۱۷).

1. Boman

2. Meadows

3. Self-efficacy

4. Staton, A. Q., & Darling

5. Miller

هاردی و همکاران^۱ (۲۰۱۲) اظهار می‌دارند که دستیاران آموزشی به فرصت‌های توسعه حرفه‌ای موثر و مناسبی نیاز دارند که اصول معناداری را ارائه دهند و هم چنین ابزارهای استراتژیک مفیدی برای آموزش آن‌ها باشند. در این پژوهش محقق، برداشت‌های دستیاران را در رابطه با ماهیت، محتوا و مشخصات طراحی آموزش و توسعه برای تدریس در دانشگاه را مطرح می‌کند. جامعه آماری پژوهش متشکل از ۲۱۰ دستیار آموزشی در دانشگاه تحقیقاتی آمریکا بود. در این پژوهش دستیاران برداشته‌ها را از طیفی از عناصر طراحی جلسات و فعالیت‌های آموزشی گزارش کردند. دستیاران آموزشی دریافتند که آموزش به یادگیری و توسعه‌شان کمک کرده و مهارت‌ها و راهبردهای مفید را برای تدریسشان ترویج می‌دهد. جلسات استراتژیک متمرکزتر، امتیاز بالاتری نسبت به جلسات عمومی‌تر داشتند، اگرچه که جلسات استراتژیک بر مبنای جلسات بنیادی تر قرار گرفتند. ویژگی‌های طراحی دوره که دستیاران آموزشی آن را گزارش کردند و کمک بیشتری به توسعه‌شان می‌کرد، عبارت بودند از: مهارت سخنرانی، طراحی ساختاری رویدادها، کیفیت مطالب و پشتیبانی. هشتاد درصد دستیاران آموزشی گزارش کردند که قصدشان کمک به یادگیری درباره نظریه و تمرین آموزش بود (۱۸). به اعتقاد لوینسون^۲ (۲۰۰۶) مدرس الکترونیکی به مهارت‌هایی نیاز دارد که این مهارت‌ها شامل سه دسته از مهارت‌های؛ فنی، تربیتی و ارتباطی است. وی وظایف مربوط به دستیاران آموزشی را به شرح زیر بیان می‌کند:

- ارائه اطلاعات روشن درباره تکالیف؛
- ارائه اطلاعات جامع درباره محتوا و موضوع یادگیری؛
- مباحثه با یادگیرندگان درباره موضوعات پیچیده؛
- مذاکره و تصمیم‌گیری؛
- نظارت بر پروژه‌ها و تکالیف؛
- کمک به حل تعارض‌ها در بحث؛
- شرکت در تالار گفت و گو؛
- ارائه بازخورد شفاهی و کتبی به یادگیرندگان (۱۹).

نتایج پژوهش ویدرت^۳ (۲۰۱۶) بیانگر این است که دستیاران در خود اظهارهای مسئولیت‌ها، وظایف و مزایای خود را مطرح کردند که کسب تجربه دستیار بودن به عنوان مربی، همراهی دانشجویان و هماهنگی فعالیت‌ها با اساتید برای آن‌ها ارزشمند و بیش‌ترین رضایت را داشتند (۲۰).

بابر^۱ (۲۰۱۷) هم چنین مطرح کردند بیش‌ترین مسئولیت نسبت به مسئولیت‌های دیگر آن‌ها کمک معنوی به فراگیران است. در این پژوهش دستیاران نقش خود را به صورت مجزا در دو بخش مزایای

^۱ Hardre

^۲ Levinsen

^۳ Weidert

فردی و تعهدات اجتماعی معرفی کردند (۲۱). بومن^۲ (۲۰۱۳) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که برنامه‌های آموزشی دستیاران به مسئولیت‌های فعلی و آینده آموزشی آن‌ها کمک می‌کند بنابراین این برنامه باید به صورت مستمر مورد ارزیابی قرار گیرد و اثربخشی آن‌ها بررسی گردد. در این پژوهش اثربخشی یک کارگاه آموزشی برای دستیاران با سطوح مختلف تجربه و فرهنگ‌های متفاوت مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج نشان داد که در طول دوره‌ی آموزش، خود کارآمدی و رفتارهای آموزشی مؤثر شرکت‌کنندگان به طور معنی‌داری افزایش یافته است. اگرچه شرکت‌کنندگان از برنامه‌های آموزشی ویژه دستیاران بهره‌مند شدند علاوه بر آن نیاز به فرصت‌ها توسعه آموزش برای دستیاران وجود دارد (۱۴). یافته‌های پژوهش فیلز و گرانگ^۳ (۲۰۱۳) نشان داد که دانشجویان در اظهارات خود دستیاران را به عنوان افرادی معرفی کردند که کمک‌کننده و تقویت‌کننده فعالیت‌های آن‌ها هستند، علاوه بر آن به عنوان مربیانی که همیشه در دسترس هستند و نقش مؤثری در فرایند یاددهی-یادگیری دارند. آن‌ها اظهار می‌دارند که رابطه معناداری بین ویژگی‌های حرفه‌ای و رفتاری دستیاران با سه متغیر اصلی پژوهش (کمک-فهم-دسترس) وجود دارد. در نهایت پژوهشگران پیشنهاد و توصیه طراحی و برنامه‌ریزی آموزشی حرفه‌ای را برای دستیاران آموزشی مطرح کردند (۲۲). ریوس^۴ (۲۰۱۶) در پژوهش خود عنوان کردند که دستیاران آموزشی نقش مهمی در مأموریت آموزشی دانشگاه‌ها (به ویژه در دوره‌های مقدماتی دارند) اما کمبود داده‌های تجربی در مورد چگونگی آماده سازی برای نقش‌های تدریس آن‌ها وجود دارد آن‌ها در این پژوهش چارچوبی را برای برنامه‌ریزی توسعه حرفه‌ای دستیاران^۵ با سه متغیر اصلی زمینه^۶، متغیر تعدیل‌کننده^۷ و متغیر نتایج و پیامد^۸ طراحی کردند. متغیرهای نتایج و پیامد فراتر از رضایت دستیاران است و مربوط به تغییرات شناختی دستیاران در نگرش، دانش و مهارت آن‌ها در برنامه توسعه حرفه‌ای است (۲۳). کیستون و همکاران^۹ (۲۰۱۶) معتقدند که بسیاری از اعضای هیئت‌علمی با دستیاران در کلاس‌های درس به صورت مشترک کار می‌کند. در این همکاری می‌بایست مشارکت مؤثری صورت گیرد و تعریف مشخصی از مسئولیت هم استاد و هم دستیار وجود داشته باشد. در واقع فرایند یاددهی-یادگیری به صورت تیمی بین سه عضو استاد-دستیار و با محوریت فراگیران صورت گیرد. این مقاله دستورالعمل‌هایی را برای دستیاران

---

1. Bubbar

2. Boman

3. Filz & Gurung

4. Reeves

5. Teaching professional development (TPD)

6. Contextual variables

7. Moderating variables

8. Outcome variables

9. Ciston

آموزشی باهدف یادگیری تیمی در کلاس درس و با کاربرد پنج اصل ارائه می‌دهد. این پنج اصل عبارت‌اند از: ۱- افزایش تعامل چهره به چهره ۲- وابستگی متقابل مثبت ۳- پاسخگویی فردی و گروهی ۴- مهارت‌های کار تیمی ۵- تحلیل و پردازش گروه (۲۴). سوهانی و فرنچ^۱ (۲۰۱۳) در پژوهش خود با عنوان نیازسنجی آموزشی دستیاران به نتایج زیردست یافتند آن‌ها مطرح کردند: دستیاران آموزشی مهندسی معمولاً "شناخت و دانش کمی نسبت به دستیاران سایر رشته‌ها با برنامه‌های آموزشی و تعلیم و تربیت دارند. هدف این مقاله طراحی و مدیریت یک دوره جهت توسعه حرفه‌ای دستیاران آموزشی در رابطه با اهداف و مسئولیت‌های آموزشی‌شان است. این پژوهش ۲۴ مؤلفه نیازهای حرفه‌ای دستیاران را با ۴ عامل از طریق تحلیل عاملی اکتشافی شناسایی کرد. این ۴ عامل عبارت‌اند از: ۱- برقراری ارتباطات شفاف و روشن ۲- مدیریت دانشجویان ۳- بازخورد به موقع و ارزیابی ۴- دانش و مدیریت دوره، هم چنین نتایج تحقیق نشان داد انگیزه‌های درونی همبستگی مثبت و معناداری با این چهار عامل دارد (۱۲). بارلی^۲ و همکاران (۲۰۱۵) دریافتند حضور دانشجویان در محیط یادگیری الکترونیکی با توجه به اینکه تعامل چهره به چهره کمتری با یکدیگر و اساتید خوددارند به حمایت آموزشی بیشتری نیاز دارد تا بتوانند به طور موثرتری نتایج یادگیری را درک کنند. با توجه به اینکه در محیط‌های یادگیری دیجیتال حجم کاری افزایش می‌یابد تیم آموزش مجبور به بازبینی راه‌های مدیریت مدرسان و فراگیران شدند. استفاده از دستیاران آموزشی با مهارت‌های ویژه فناوری اطلاعات و ارتباطات در یادگیری آنلاین به خصوص مهارت‌های مدیریت زمان، مهارت‌های نوشتاری و مهارت‌های برقراری ارتباط در فضای دیجیتال می‌تواند منجر به افزایش یادگیری فراگیران شود. اگرچه فراگیران هم چنان با مدرسان خود تعامل دارند اما زمان بیشتری به کمک مدرسان جهت ارتباط و تعامل به دانشجویان اختصاص داده می‌شود (۲۵). با توجه به موارد مطرح شده می‌توان گفت شناسایی صلاحیت‌ها و توسعه حرفه‌ای دستیاران آموزشی تأثیر به‌سزایی در اثربخشی آموزش‌های الکترونیکی دارد. با توجه به اهمیت موضوع و هم چنین ایفای درست نقش دستیاران در محیط یادگیری، می‌بایست دستیاران آموزشی شایستگی‌هایی را کسب و مدیریت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی نسبت به بهبود و توسعه آن‌ها برنامه‌ریزی کنند. با توجه به موارد مطرح شده می‌توان گفت پژوهش حاضر باهدف شناسایی شایستگی‌های کلیدی دستیاران آموزشی در محیط یادگیری الکترونیکی و ارائه‌ای پیشنهادهایی در خصوص توسعه و بهبود آن انجام شده است. در این خصوص ابتدا مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی منابع مرتبط مانند سایت تحلیل مشاغل (ONET) جهت استخراج اطلاعات صورت گرفت در مرحله بعدی مصاحبه نیمه ساختار یافته با خبرگان و مطلعین کلیدی شامل دستیاران

¹. Sohoni & French

². Bourelle

و اساتید دانشگاهی صورت گرفت. بر این اساس در پژوهش حاضر به منظور تحقق اهداف ذیل صورت پذیرفت.

۱. شناسایی مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی‌های کلیدی دستیاران آموزشی در بستر الکترونیکی
۲. طراحی الگوی شایستگی‌های دستیاران آموزشی در بستر یادگیری الکترونیکی.

۲- روش پژوهش

تحقیق کیفی حاضر با تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته و با رویکردی اکتشافی انجام پذیرفت. بدین صورت که جهت شناسایی مفاهیم و مؤلفه‌های شایستگی‌های دستیاران آموزشی در بستر الکترونیکی از مصاحبه‌های نیم ساختار یافته با خبرگان و متخصصان در این موضوع استفاده شد. مصاحبه نیمه ساختار یافته بدین دلیل انتخاب شد که در این تکنیک، علاوه بر اینکه امکان تبادل نظرات و تفکرات وجود دارد، می‌توان بحث درباره‌ی موضوع را در جهت دستیابی به اهداف پژوهش هدایت نمود. همچنین در طول فرایند مصاحبه امکان مشاهده احساسات و رسیدن به باورها و اعتقادات مصاحبه شونده درباره موضوع پژوهش نیز وجود دارد. جامعه پژوهش حاضر شامل؛ دستیاران آموزشی در محیط یادگیری الکترونیکی در شهر تهران بودند. روش نمونه‌گیری در این تحقیق به صورت هدفمند بوده است. در پژوهش حاضر در مصاحبه‌ی شماره ۱۸، مشخص گردید که یافته‌ها تکرار می‌شوند و جهت اطمینان بیشتر ۴ مصاحبه دیگر هم انجام شد. جزئیات تعداد نمونه و دلایل انتخاب آن‌ها در جدول شماره (۱) آمده است.

به منظور انجام مصاحبه، محققان با الهام از ادبیات و مبانی نظری موضوع پژوهش به انتخاب چند محور برای مصاحبه و دریافت نظرات متخصصان پرداخته و این محورها در قالب موضوعات کلی تر (مهم‌ترین شایستگی‌های دستیاران آموزشی در بستر الکترونیکی) تنظیم و با مصاحبه شوندگان در میان گذاشته شد. مدت زمان مصاحبه‌های انجام شده بین ۴۰ تا ۸۰ دقیقه و اکثر مصاحبه‌ها با کسب اجازه از افراد ضبط و سپس فایل‌های صوتی در قالب فرم‌های ثبت نتایج ثبت گردید. گردآوری اطلاعات تا زمانی ادامه یافت که فرایند تجزیه، تحلیل و اکتشاف به اشباع نظری رسید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با توجه به ماهیت کیفی اطلاعاتی که از مصاحبه به دست آمده و استخراج مفاهیم مشابه در آن‌ها از روش کدگذاری داده‌های کیفی و با در نظر گرفتن مراحل ذیل انجام گرفت: ۱- مرور داده‌ها، ۲- تدوین راهنمای کدگذاری، ۳- سازمان‌دهی داده‌ها، ۴- طبقه‌بندی داده‌ها، ۵- کدگذاری باز، ۶- کدگذاری محوری، ۷- تدوین گزارش نهایی و در نهایت و ۸- تحلیل داده‌های کیفی.

۳- یافته‌های پژوهش

محقق برای دستیابی به اطلاعات در خصوص شایستگی‌های دستیاران آموزشی در بستر الکترونیکی با مطلعان کلیدی که تماس نظری و عملی ممتدی با مسئله پژوهش داشتند، مصاحبه نموده و تجارب و نگرش‌های آن‌ها را در این خصوص جویا شد. در خصوص تحلیل مرحله‌ای یافته‌ها باید گفت که ابتدا تلاش شد تا کدهای باز استخراج شوند و در مرحله‌ی بعدی آن مفاهیم در قالب مقوله‌های بزرگ‌تری قرار گرفتند. بعد از این مرحله سعی شد که مفاهیم شناسایی‌شده نیز در قالب دسته‌های بزرگ مفهومی طبقه‌بندی گردند که جزئیات این دو مرحله در جداول شماره ۲ و ۳ نشان داده شده است. همان‌گونه که در جدول شماره (۱) نشان می‌دهد، صاحب‌نظران در مصاحبه‌های ۲۲ به طیف نسبتاً وسیعی از شایستگی‌های دستیاران آموزشی در بستر الکترونیکی اشاره کرده‌اند. به منظور جمع‌بندی و شناسایی مؤلفه‌های اصلی، کدها (مفاهیم) شناسایی‌شده در جدول شماره ۲ به صورت خلاصه ارائه‌شده و در مرحله بعد مؤلفه‌های اصلی شناسایی می‌گردد.

جدول شماره ۱: مفاهیم استخراج‌شده از مصاحبه با خبرگان

کد مصاحبه	مفاهیم (کدها) شناسایی شده
۱ م	داشتن چشم‌انداز مناسب برای آینده فردی و سازمانی، برقراری روابط اجتماعی و تعاملات گروهی، باور یادگیری الکترونیکی، اشراف کامل به موضوع و محتوای دروس اشراف کامل، پاسخگویی به سئوالات دانشجویان، ایجاد بحث‌های تکمیلی در تالار گفت‌وگو، رفع ابهامات دانشجویان، شناخت و پذیرش محیط یادگیری الکترونیکی، جدیت در کار در کنار انعطاف در مواقع لازم، تذکر مداوم به دانشجو، مبنی بر اینکه عدم مشارکت وی به مرور باعث بروز و تشدید مشکل می‌گردد، توانایی برقراری روابط مؤثر و مناسب با دانشجویان، توانایی برنامه‌ریزی و هدفمندی.
۲ م	برقراری روابط اجتماعی و تعاملات بین افراد، تدریس، تقویت، ریسک‌پذیری و حمایت از کارهای تیمی، ارزش تلقی شدن، جست‌وجوی دانش و مشارکت‌پذیری، انگیزش درونی و بیرونی، صرف وقت برای پژوهش و مطالعه، آشنایی و توانایی کار کردن با پرتال دانشگاه، توانایی ایجاد فضای آرام و مناسبی برای یادگیری و کاهش استرس دانشجو در طول تحصیل، ایجاد فضای تعاملی در فضای الکترونیکی، آشنایی و ارتباط با فضای یادگیری الکترونیکی.
۳ م	توسعه شخصی و ارتقا، آگاهی از مباحث تخصصی رشته، تعاملات بین افراد، تقویت ارتباطات غیررسمی، تسلط فرد بر روش‌های تحقیق، پاسخگویی به دانشجو در خصوص مشکلات درسی، بازخورد به هنگام از طریق ابزارهای الکترونیکی، مهارت کار در فضای وب و فناوری اطلاعات، تلاش دستیاران با همراهی تیم‌های فنی و اجرایی دانشگاه و پشتیبانی تیم مدیریتی دانشگاه در جهت بهبود فرایند یادگیری مؤثر.
۴ م	تعامل اجتماعی، خلاق و نوآور بودن، تمایل به مشارکت‌جویی، علاقه‌مندی به یادگیری مستمر، تخصص، استقلال عمل، پرسشگری، استقلال اندیشه، تمایل به ادای وظایف با روش‌های متفاوت، درگیر نمودن ذهنی و یادگیری دانشجویان، علاقه‌مند و مشتاق به حرفه‌ی معلمی، تنظیم استانداردهایی برای رفتار دانشجویان در کلاس.
۵ م	ارتقا و توسعه شخصی، مورد احترام قرار گرفتن، شناخته شدن از سوی دیگران، پاسخگویی به مسئولیت اجتماعی، یادگیری مباحث تخصصی، فعالیت تخصصی- علمی و اجتماعی، درک انتظارات متقابل، توجه به هنجارهای رفتاری، صداقت، روحیه کار تیمی، جدی و با پشتکار، پیگیر بودن، منظم بودن، دارای زمان کافی، آموزش به صورت دانشجو محور - یادگیرنده محور، فراهم کردن زمینه‌هایی جهت درگیر کردن دانشجویان با محتوای آموزشی، یادگیری مبتنی بر تجربه، قدرت روبرویی با چالش‌ها و تغییرات.

ادامه جدول شماره ۱: مفاهیم استخراج شده از مصاحبه با خبرگان

کد مصاحبه	مفاهیم (کدها) شناسایی شده
۶ م	پایش و پیگیری مستمر دانشجویان و تماس با ایشان و درخواست مشارکت بیشتر، برنامه‌ریزی فعالیت‌ها بر اساس زمان، اولویت‌بندی کارها، تسهیل ارتباطات دو طرفه، شناخت کامل امکانات سامانه‌های یادگیری الکترونیکی، ارائه راهنمایی‌ها، مشاوره با دانشجویان و ارائه تجربیات تحصیل در محیط یادگیری الکترونیکی و فضای الکترونیکی، آشنایی با امکانات فنی و ابزارها به منظور بهره‌گیری از تمامی قابلیت‌های سامانه‌های یادگیری الکترونیکی، مهارت‌های ارتباطی به منظور رفع مشکلات و ابهامات دانشجویان، سعی در تشویق دانشجویان در کارهای گروهی و تقویت کار گروهی در بین ایشان، مطالعه منظم، تلاش و پشتکار.
۷ م	توانایی پرسشگری و به چالش کشیدن دیگران، انگیزه فردی، یادگیری و کسب تجربه، تسهیل ارتباطات دو طرفه، شأن و منزلت اجتماعی، احترام به دانشجویان، مدیریت زمان، حفظ حرمت حرفه معلمی، رفع مشکلات دانشجو و افزایش یادگیری و کاهش استرس.
۸ م	نوآوری و خلاقیت، استقلال عمل، شهامت در ابراز ایده‌های نو، توانایی‌های تدریس، توانایی‌های شناختی، امیدواری، تمایل به یادگیری مستمر، به موقع انجام دادن کارها و صرف وقت برای تحقیق، تمایل به اجرای کارهای تیمی، سلامت رفتاری و روی باز در برخورد با دانشجویان، تجربه کافی در حوزه تدریس و ارتباط مناسب با دانشجویان.
۹ م	پردازش اطلاعات، خلاقیت، تعاملات و ارتباطات غیررسمی، مهارت فناوری اطلاعات، تدریس، روحیه کار جمعی، آرامش خاطر، مدیریت زمان، هدف‌گذاری و اولویت‌بندی، بیان خوب برای ارائه مطالب، ایجاد چالش در ذهن دانشجو و مطرح نمودن بحث‌های چالشی و مفهومی مرتبط با درس در تالار مباحث تخصصی، برنامه‌ریزی و مدیریت زمان، استفاده از سبک‌های تدریس و تعامل متفاوت، تسلط بر محیط الکترونیکی.
۱۰ م	کنجکاوی، پرسشگری، داشتن تفکر خلاقانه، تعاملات بین فردی، تعاملات درون فردی، تبادل تجربه، تدریس، در کنار اساتید بودن و یادگیری از آنان، ارتقای فردی، توسعه فردی و حرفه‌ای، ارتباط برقرار کردن از طریق ایمیل و پیگیری فعالیت‌های دانشجویان.
۱۱ م	مهارت‌های فردی و اجتماعی، شناخت سیستم الکترونیکی، ارتباطات الکترونیکی در پرتال، مهارت در گفتگوهای آنلاین، تعامل با استاد و دانشجویان، مهارت تعامل با سیستم‌های فنی و ارتباطات ناهم زمان، در زمان بروز مشکلات
۱۲ م	عوامل سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، همکاری افراد با یکدیگر، عضویت در شبکه‌های اجتماعی، داشتن خط‌مشی‌های رسمی و هماهنگ با اساتید، وجود فرصت‌های گوناگون برای توسعه حرفه‌ای در داخل و خارج دانشگاه، سازمان‌دهی دانشجویان به گروه‌های کوچک همیاری و تعیین ناظران یا نمایندگان، مسئول‌های مرتبط با پویایی‌های گروه.
۱۳ م	تسلط بر موضوع، توانایی تجزیه و ترکیب اطلاعات، تسلط به زبان انگلیسی، فرهنگ کار گروهی، عشق و ایثار، انگیزه‌های درونی، داشتن رازداری، صداقت و تعهد، تعامل، درک انتظارات متقابل و همدلی و سرمایه اجتماعی، آشنایی دانشجویان با منابع تکمیلی و لینک‌ها و سایت‌های مفید.
۱۴ م	یادگیری مستمر، انگیزه‌های فردی، رشد و خود شکوفایی، خلاقیت، توانایی‌های تخصصی، رعایت اصول اخلاقی، برقراری ارتباطات قوی و به هم پیوسته، سرمایه اجتماعی، دسترسی آسان دانشجویان به دستیاران، راه‌اندازی کانال‌های اطلاع‌رسانی و گروه‌های علمی مرتبط با درس، ارائه یک برنامه روشن و تعریف‌شده، از جمله اهداف یادگیری و نحوه ارزیابی، پیش‌پیشرفت یادگیرنده‌ها و دادن بازخورد مثبت و منظم به آن‌ها.
۱۵ م	نظم و مسئولیت‌پذیری، پذیرش فرهنگ یادگیری الکترونیکی، مهارت هماهنگی بیشتر در محیط الکترونیکی نسبت به محیط یادگیری سنتی، ایده‌پردازی و خلاقیت، روحیه کار تیمی، صبور بودن، هم‌دلی و حامی بودن، پشتیبانی و ارتباطات غیررسمی در جهت حل مسائل یادگیری، تشویق مسئولیت‌پذیری دانشجویان در یادگیری خود، روشن نمودن نحوه برقراری ارتباطات مانند؛ پست الکترونیکی و غیره.
۱۶ م	علاقه به یادگیری الکترونیکی، مسلط بودن بر محتوای درس، نظم، مدیریت زمان، هماهنگی مستمر با استاد، تسهیل‌گیری، ایجاد انگیزه در دانشجویان، انعطاف‌پذیری بالا، راهنمایی و آموزش فردی، توانایی انتخاب و سازمان‌دهی محتوا برای محیط آموزش مجازی مهارت کار با سیستم مدیریت یادگیری الکترونیکی و نرم‌افزارهای آموزش مجازی، رعایت کنترل و انضباط دانشجویان در محیط آموزش مجازی.
۱۷ م	به‌روز بودن اطلاعات، برنامه‌ریزی در فعالیت‌ها، علاقه به فعالیت در محیط الکترونیکی، مدیریت فضای الکترونیکی، امین بودن و مورد اعتماد دانشجو و استاد درس، ارائه بازخورد از تکالیف انجام‌شده به وی و گفتن نقاط قوت و ضعف کار دانشجویان، مدیریت فضای الکترونیکی و مدیریت کلاس، در دسترس بودن دستیار، تعامل و همکاری مشترک با اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های دیگر، ایجاد فرصت‌هایی برای دانشجویان جهت تجربه، اکتشاف، بازخورد و عمل.

ادامه جدول شماره ۱: مفاهیم استخراج‌شده از مصاحبه با خبرگان

<p>پیگیری سؤالات و مشکلات علمی دانشجو، تسهیل و تسریع ارتباط بین استاد و دانشجو، رفع اشکالات، ترغیب به مشارکت فراگیران رفع مشکلات آموزشی، استفاده از ایده‌های جدید به منظور هدایت فضای یادگیری الکترونیک و مدیریت بر درس، یادگیری تیمی، درگیر کردن همه دانشجویان و ایجاد فضایی هم افزایی، صبر و حوصله در برطرف نمودن مشکلات دانشجویان در حوزه درسی و راهنمایی آن‌ها، انتقال تجارب شخصی در حوزه رشته تحصیلی، به‌روز نمودن اطلاعات در حوزه درس مربوطه، توانایی برقراری ارتباط خوب و محترمانه با دانشجویان.</p>	۱۸ م
<p>کنار آمدن و پذیرش این محیط به حداکثر رساندن تعامل و رقابت سالم بین دانشجویان، نظم، دانش فنی، تعهد اخلاقی، مسئولیت‌پذیری، سرعت و دقت عمل، حمایت فنی و علمی، فراهم کردن بستر علمی و رقابتی مناسب و سالم انگیزه دانشجویان، قوت قلب برای دانشجویان، باحوصله و رفتار مناسب، توانایی برقراری ارتباط موثر با دانشجویان - یعنی هم شنونده خوبی باشد و هم گوینده - و هم بتواند بازخورد مناسب و به موقع ارائه دهد، مهارت‌های نوآوری و خلاقیت در زمینه تدریس در محیط مجازی، برنامه‌ریزی مناسب دوره آموزشی و به کارگیری استراتژی‌های یادگیری.</p>	۱۹ م
<p>تجربه تدریس، پرورش مهارت‌ها و توانایی برای تدریس در آینده، پذیرش نقاط ضعف و توسعه نقاط قوت، شناسایی تهدیدها و فرصت‌های یادگیری و رشد خود، کسب تجربه در جهت نقش استاد شدن، در کنار و همراه استاد بودن، یادگیری از استاد (نحوه برخورد و رفتار با فراگیران) - هم رفتاری و هم تخصص علمی، دست‌یابی به نکاتی جهت تدریس که فقط با کسب تجربه عملی حاصل می‌شود، مدیریت مسائل و مشکلات، توانایی تفهیم کردن مطالب به دانشجویان در فضای الکترونیکی، مهارت برقراری ارتباط به صورت نوشتاری.</p>	۲۰ م
<p>توجه کردن و مراعات کردن دانشجویان، نظم و انضباط، حمایت و پشتیبانی، مسئولیت‌پذیری، تعامل مستمر با استاد، در کنار و همراه دانشجو بودن، پیشرفت در حوزه تدریس و آموزش، تعهد نسبت به یادگیری دانشجو، حمایت‌های فنی، کمک فردی و شخصی به دانشجویان در پرتال آموزشی، کاربرد جملات عاطفی و انگیزه‌بخش، تسلط به موضوع و محتوای درس، سابقه پژوهشی در درس ارائه‌شده و سابقه تدریس در این زمینه، پشتکار و خلاقیت، آشنایی با کار کردن با سیستم الکترونیکی، تسلط بر موضوع درس، مکمل استاد بودن در بحث‌های مرتبط با درس و هدایت دانشجویان در مسیر درست.</p>	۲۱ م
<p>انگیزه دادن مشارکت و همیاری بیشتر به صورت کلامی، تقویت کردن، بازخورد دادن، همراهی و دلگرمی به دانشجویان، داشتن برنامه‌های مشخص و از قبل تعیین‌شده با هماهنگی با استاد، انجام فعالیت‌های مشارکتی و انگیزشی، طبقه‌بندی کردن فعالیت‌های دانشجویان بر اساس تالارهای موجود و تعریف‌شده، تسلط و تخصص به موضوع درسی و محتوا، آشنایی با پرتال و ابزارهای به کارگیری آن، مهارت جستجوگری و پژوهش، مهارت کلامی و نوشتاری، تقویت جنبه‌های پویا و تعاملی یادگیری با تشویق دانشجویان به تشکیل گروه‌های کوچک و همکاری با یکدیگر.</p>	۲۲ م

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

جدول شماره ۲: دسته‌بندی مفاهیم شناسایی شده در قالب مقوله‌های اصلی (مؤلفه‌ها)

کد مصاحبه شونده	مقوله اصلی (مؤلفه‌ها)	مفاهیم شناسایی شده مرتبط
م ۰۱، م ۰۵، م ۰۳، م ۰۱۶، م ۰۱۷، م ۰۱۸، م ۲۲	دانش موضوعی	تسلط بر محتوای درس، مطالعه منابع به‌روز و جدید، آگاهی از مباحث تخصصی رشته، رشد حرفه‌ای، تسلط بر دانش موضوعی
م ۰۱، م ۰۲، م ۰۳، م ۰۴، م ۰۵، م ۰۶، م ۰۸، م ۰۱۰، م ۰۱۲، م ۰۱۴، م ۰۱۶، م ۰۱۸، م ۲۰، م ۲۲	آموزش	آموزش گروه‌های کوچک و بزرگ، سنجش و ارزیابی مستمر و مداوم، کسب و انتقال تجربیات آموزشی، تسهیم دانش، تدریس با کمک و همراهی استاد، مشاوره آموزشی و درسی، نظارت و پیگیری مستمر فعالیت‌های دانشجویان در پرتال، ارائه منابع آموزشی تکمیلی، استفاده از مثال‌های کاربردی جهت تسهیل فرایند یاددهی-یادگیری، استراتژی‌های آموزشی یادگیرنده محور، استراتژی‌های یادگیری متنوع، انتخاب و کاربرد آموزش متناسب با سبک فردی، روش‌های مناسب آموزشی برای موقعیت‌های جدید یادگیری، طراحی طرح درس در سطح وسیع و در هر یک از عناصر تدریس، پیش‌نویس و توسعه مواد دیجیتال، پیش‌نویس و توسعه فعالیت‌های یادگیری، پیش‌نویس و توسعه فعالیت‌های ارزیابی، سازمان‌دهی و تسهیل مشارکت دانشجویان.
م ۰۲، م ۰۳، م ۰۴، م ۰۸، م ۰۱۰، م ۰۱۳، م ۰۱۸، م ۲۲	پژوهش	به‌کارگیری طیفی از ابزارهای جستجوی اطلاعات، هدایت دانشجویان در فعالیت‌های پژوهشی و پروژه‌ها، معرفی منابع و رفرنس‌های تکمیلی و اضافی مرتبط با درس، تشخیص سایت‌ها و مطالب معتبر از غیر معتبر در فضای وب، نحوه تهیه یک کار پژوهشی، توانایی استفاده از موتورهای جستجوی تخصصی (پایگاه اطلاعات علمی).
م ۰۴، م ۰۵، م ۰۶، م ۰۷، م ۰۹، م ۰۱۱، م ۰۱۶، م ۰۱۷، م ۰۱۸، م ۲۰، م ۲۲	مدیریت کلاس	تنظیم استانداردهایی برای رفتار دانشجویان در کلاس، شناسایی دلایل بد رفتاری دانشجویان و به‌کارگیری تکنیک‌هایی برای اصلاح آن، شناسایی و توسعه نظام‌های برای ثبت پیشرفت فعالیت‌های کلاسی دانشجویان و پیشرفت تک‌تک آن‌ها، مدیریت زمان در محیط آنلاین، کنترل و نظم کلاس، ایجاد و جو کلاس به صورت پویا و بانشاط.
م ۰۱، م ۰۲، م ۰۳، م ۰۴، م ۰۵، م ۰۶، م ۰۷، م ۰۸، م ۰۹، م ۰۱۰، م ۰۱۱، م ۰۱۲، م ۰۱۳، م ۰۱۴، م ۰۱۵، م ۰۱۶، م ۰۱۷، م ۰۱۸، م ۰۱۹، م ۲۰، م ۲۱، م ۲۲	فعالیت تیمی و گروهی	مشارکت با دانشجویان، ایجاد انگیزه همیاری و کار گروهی به دانشجویان، همراهی با گروه فراگیران، مدیریت و رهبری تیم کاری دانشجویان، انعطاف‌پذیری و سازگاری، نقش حمایتی و تقویت روحیه فراگیران، مذاکره و تعامل در تیم، هدایت و نظارت کار تیمی، ایجاد رقابت سالم و سازنده بین اعضای گروه، تحلیل و پردازش گروه، هدایت و راهبری دانشجویان، مدیریت و رهبری تیم کاری دانشجویان، هدایت و نظارت کار تیمی.
م ۰۱، م ۰۲، م ۰۳، م ۰۴، م ۰۵، م ۰۶، م ۰۷، م ۰۸، م ۰۹، م ۰۱۰، م ۰۱۱، م ۰۱۲، م ۰۱۳، م ۰۱۴، م ۰۱۵، م ۰۱۶، م ۰۱۷، م ۰۱۸، م ۰۱۹، م ۲۰، م ۲۱، م ۲۲	ارتباطات	انعطاف‌پذیری، نفوذ و تأثیر در دانشجویان، دارا بودن هوش هیجانی و اجتماعی، توانایی‌های گفتاری و نوشتاری به شیوه ساده و منطقی با ساختار مناسب و قابل درک، توجه به مسائل ویژه دانشجویان و مشاوره به آن‌ها، قدرت بیان مطالب و انتقال مفاهیم، اعتماد دوطرفه، شفافیت در روابط بین فردی.
م ۰۱، م ۰۲، م ۰۳، م ۰۵، م ۰۹، م ۰۱۰، م ۰۱۲، م ۰۱۴، م ۰۱۹، م ۰۲۰، م ۰۲۱، م ۲۲	ادراک	داشتن چشم‌انداز مناسب برای آینده فردی و سازمانی، شناسایی فرصت‌ها و تهدیدها، خود راهبری، خود تنظیمی، خودآگاهی، تفکر سیستمی، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی هدفمند، ادراک اجتماعی، آگاهی و درک از واکنش‌های فراگیران در موقعیت‌های مختلف، شناسایی موقعیت‌ها، تفکر انتقادی.

ادامه جدول شماره ۲: دسته‌بندی مفاهیم شناسایی شده در قالب مقوله‌های اصلی (مؤلفه‌ها)

کد مصاحبه شونده	مقوله اصلی (مؤلفه‌ها)	مفاهیم شناسایی شده مرتبط
م ۰۲، م ۰۳، م ۰۴، م ۰۵، م ۰۷، م ۰۸، م ۰۹، م ۱۰، م ۱۳، م ۱۴، م ۱۵، م ۱۷، م ۱۹، م ۲۱	خلاقیت و نوآوری	تفکر خلاق، حل مسئله با رویکرد نوآورانه، هوشیاری و تحلیل محیط، استقبال از ایده‌های جدید، تفکر و عمل بدیع، پذیرش چالش.
م ۰۱، م ۰۲، م ۰۳، م ۰۴، م ۰۵، م ۰۶، م ۰۷، م ۰۸، م ۰۹، م ۱۰، م ۱۱، م ۱۲، م ۱۳، م ۱۴، م ۱۵، م ۱۶، م ۱۷، م ۱۸، م ۱۹، م ۲۰، م ۲۱، م ۲۲	رفتاری و اخلاق	هم دلی، سعه صدر، کمک معنوی، مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی، رفتار عادلانه و عدم تبعیض بین دانشجویان (عدالت و انصاف)، احترام و درک جایگاه دانشجویان، تشویق، خوش‌اخلاقی و منش مدرسی، داشتن صداقت و شفافیت در رفتار و گفتار، ایجاد حس آرامش و اطمینان، تعهد نسبت به یادگیری، نظم و ترتیب.
م ۰۱، م ۰۲، م ۰۳، م ۰۴، م ۰۵، م ۰۶، م ۰۷، م ۰۸، م ۰۹، م ۱۰، م ۱۱، م ۱۲، م ۱۳، م ۱۴، م ۱۵، م ۱۶، م ۱۷، م ۱۸، م ۱۹، م ۲۰، م ۲۱، م ۲۲	تفکر فناوری اطلاعات	آشنایی با محیط الکترونیکی، مانوس بودن با یادگیری الکترونیکی، انگیزه و باور فناوری، پذیرش فرهنگ یادگیری در محیط الکترونیکی، باور و اعتقاد به یادگیری در محیط آنلاین، نگرش مثبت به یادگیری الکترونیکی.
م ۰۱، م ۰۲، م ۰۳، م ۰۴، م ۰۵، م ۰۶، م ۰۷، م ۰۸، م ۰۹، م ۱۰، م ۱۱، م ۱۲، م ۱۳، م ۱۴، م ۱۵، م ۱۶، م ۱۷، م ۱۸، م ۱۹، م ۲۰، م ۲۱، م ۲۲	دانش فناوری اطلاعات	دانش سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و الکترونیک: دانش مربوط به صفحه مدار، پردازشگرها، تراشه‌ها، تجهیزات الکترونیکی و سخت‌افزار و نرم‌افزار، سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات.
م ۰۱، م ۰۲، م ۰۳، م ۰۴، م ۰۵، م ۰۶، م ۰۷، م ۰۸، م ۰۹، م ۱۰، م ۱۱، م ۱۲، م ۱۳، م ۱۴، م ۱۵، م ۱۶، م ۱۷، م ۱۸، م ۱۹، م ۲۰، م ۲۱، م ۲۲	مهارت فناوری اطلاعات	مهارت‌های پایه‌ای فناوری، مهارت کار در فضای وب و فناوری اطلاعات، مدیریت تالارها، مدیریت گفتگو و تالار گفت‌وگو، کاربرد صحیح مواد و ابزارهای یادگیری تعاملی، مدیریت برنامه‌ریزی زمان در محیط الکترونیکی، بازخورد به هنگام با استفاده از ابزارهای ارتباطی هم‌زمان و ناهم‌زمان، کنترل و نظارت بر مباحث تخصصی در فضای الکترونیکی، مهارت نوشتاری در فضای الکترونیکی، مدیریت پوشه‌ها و پرونده‌ها، ارزیابی کیفیت منابع نوشتاری، توانایی ارتباط برخط با فراگیران (کلاس‌های آنلاین)، مدیریت شبکه‌های اجتماعی، درک مطلب: درک جملات و پاراگراف‌های نوشته‌شده در اسناد مربوط به کار.

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

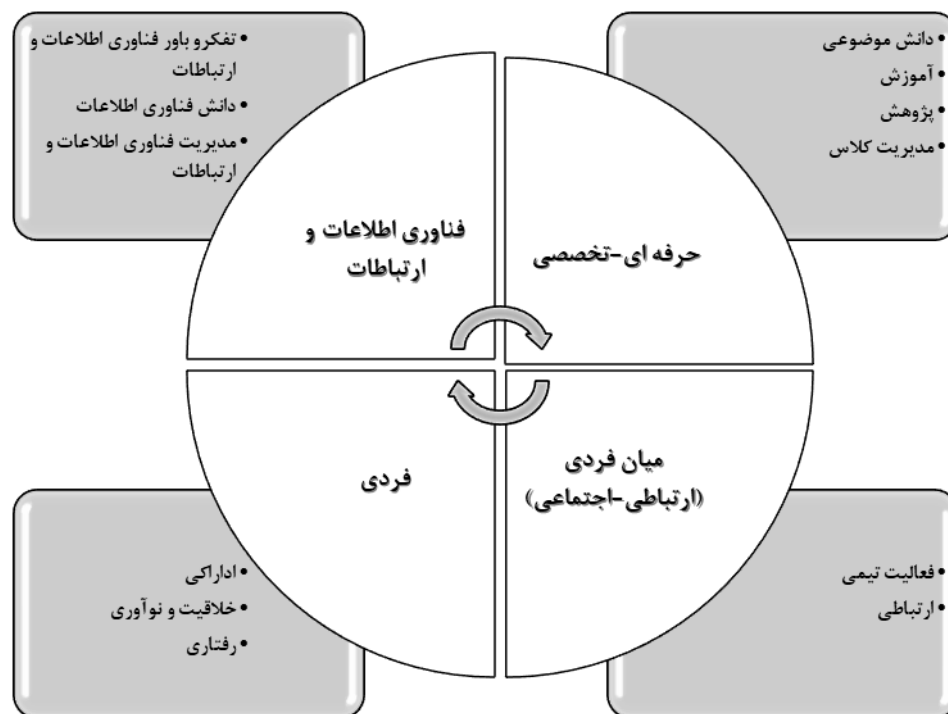
جدول شماره (۳) مفاهیم مستخرج از مصاحبه‌ها، ادبیات نظری و پیشینه پژوهش را در ابعاد ۴ گانه و مؤلفه‌های ۱۲ گانه به تفکیک نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳: ابعاد، مؤلفه‌های شناسایی شده

مؤلفه‌ها	ابعاد
دانش موضوعی	شایستگی‌های تخصصی - حرفه‌ای
آموزش	
پژوهش	
مدیریت کلاس	
فعالیت تیمی و گروهی	شایستگی‌های میان فردی (ارتباطی - اجتماعی)
ارتباطی	
ادراکی	شایستگی‌های عمومی ادراکی و (فردی)
خلاقیت و نوآوری	
رفتاری و اخلاق	
تفکر فناوری اطلاعات	شایستگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات
دانش فناوری اطلاعات	
مهارت فناوری اطلاعات	

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

همان‌گونه که در شکل شماره ۱ مشاهده می‌شود، محققان با بررسی و تحلیل دقیق مصاحبه‌های انجام‌شده و بعد از کسب نظرات افراد مصاحبه شونده، مؤلفه‌های دوازده گانه شایستگی‌های دستیاران آموزشی در بستر الکترونیکی را به چهار دسته کل‌تر به شرح ذیل تقسیم‌بندی نمود.

نمودار ۱: مدل نهایی تحقیق

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

۴- بحث و نتیجه گیری

این پژوهش باهدف شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های شایستگی دستیاران آموزشی در محیط یادگیری الکترونیکی به منظور طراحی یک مدل شایستگی انجام گرفته است. به اعتقاد بوجر^۱ (۲۰۱۳) هر تجربه یادگیری اثربخش ۴ جزء دارد و یادگیرنده در مرکز آن است. یادگیری تنها درون بافت یا زمینه و از طریق کنش متقابل بین فرد و محیط یادگیری ایجاد می‌شود. در طراحی محیط‌های یادگیری مؤثر، به خصوص دوره‌های یادگیری الکترونیکی، تعامل و ارتباطات دانشجویان و درگیری با محتوای یادگیری را باید در نظر گرفت. دانش جدید باید بر پایه دانش قبلی یادگیرنده و با آن مرتبط باشد. همان طور که قبلاً ذکر شد یکی از عناصر اصلی در محیط یادگیری الکترونیکی و در فرایند یاددهی - یادگیری مدرس می‌باشد. مدرس با نقش تسهیل گری خود، می‌تواند این محیط و یادگیری فراگیران را حمایت و

^۱. Boettcher

پشتیبانی کند. یکی از عناصر مهم دیگر که در کنار استاد می‌تواند نقش حمایتی و پشتیبانی و تسهیل‌گری را داشته باشد، دستیار آموزشی استاد است. دستیار آموزشی تحت نظارت استاد و با هماهنگی او می‌تواند نقش تأثیرگذاری را در فرایند یاددهی - یادگیری ایفا کند. در این سیستم نقش مدرس و دستیار آموزشی، طراحی و توسعه تجربه یادگیری، هدایت و حمایت از یادگیرندگان و بررسی نتایج یادگیری است. دستیار آموزشی باید تحت حمایت و هماهنگی با استاد درس، در محیط یادگیری الکترونیکی فعالیت و مشارکت داشته باشد.

دستیار باید به طور مستمر و پیوسته با دانشجویان در تعامل باشد. هم‌چنین فراهم کردن محیطی تعاملی و انجام فعالیت‌های تیمی و گروهی، مشارکت در فعالیت‌های کلاسی و ارائه بازخورد به موقع، پشتیبانی و تسهیل‌گری در پیشرفت دانشجویان را بر عهده داشته باشد. بنابراین می‌توان مطرح کرد، در محیط یادگیری الکترونیکی به‌کارگیری روش‌هایی که نیازمند تعامل، همکاری و تشریح مساعی دانشجویان در انجام دادن و وظایف و فعالیت‌ها می‌باشد از عوامل مهم و ضروری فرایند یاددهی - یادگیری می‌باشد؛ که یکی از مهم‌ترین عناصر در دستیابی به چنین محیطی وجود دستیاران آموزشی متخصصی است که دارای دانش، نگرش‌ها و مهارت‌های لازم جهت هدایت دانشجویان باشد؛ بنابراین وجود دستیار آموزشی متخصص و متبحر از نظر علمی، برخوردار از مهارت‌های ارتباط میان فردی، مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، هم‌چنین تسهیل‌کننده فرایند یاددهی - یادگیری از اهمیت بسیار برخوردار است.

در این پژوهش با مطالعه ادبیات و شناسایی دانشگاه‌های الکترونیکی که از دستیار آموزشی بهره‌مند می‌شوند و علاوه بر آن مصاحبه با ۲۲ نفر از دستیاران متخصص و باتجربه، شایستگی‌های دستیاران آموزشی شناسایی شد. این شایستگی‌ها در ۴ بعد و ۱۲ مؤلفه شناسایی شدند که عبارت‌اند از:

شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی

- دانش موضوعی
- آموزش
- پژوهش
- مدیریت کلاس

شایستگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات

- تفکر و باور فناوری اطلاعات و ارتباطات
- دانش فناوری اطلاعات
- مهارت کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات

شایستگی‌های میان فردی (اجتماعی و ارتباطات)

- فعالیت تیمی و گروهی
- ارتباطی و تعاملی

شایستگی‌های فردی و عمومی

- ادراکی
- خلاقیت و نوآوری
- اخلاق و رفتاری

نتایج پژوهش با پژوهش‌های پارک، میلنر و همکاران، بومن، میداوز، ریوس و همکاران، فیلز و گرانگ، هاردی و همکاران، وایدر و همکاران، بابر و همکاران و در نهایت سوهانی و همکاران مطابقت دارد (۱۳، ۱۷، ۱۴، ۱۵، ۲۳، ۲۲، ۱۸، ۱۶، ۲۰، ۲۱، ۱۱). برای مثال شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی با تحقیقات پارک، میلنر و همکاران، بومن، میداوز، هاردی و همکاران، وایدر و همکاران و در نهایت سوهانی و همکاران (۱۳، ۱۷، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۲۰، ۱۱) شایستگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات با تحقیقات بورل و همکاران، بابر و همکاران (۲۵، ۲۱) شایستگی‌های ارتباطی و اجتماعی با تحقیقات بابر و همکاران، پارک، سوهانی و همکاران، هاردی و همکاران (۲۱، ۱۳، ۱۱، ۱۸) و شایستگی‌های عمومی با پژوهش‌های پارک، میلنر و همکاران، بومن، میداوز، فیلز و گرانگ، هاردی و همکاران، وایدر و همکاران (۱۳، ۱۷، ۱۴، ۱۵، ۲۲، ۱۸، ۲۰) مطابقت دارد. بنابراین با توجه به نتایج این پژوهش و نتایج تحقیقات دیگر در راستای به کارگیری دستیار آموزشی در محیط یادگیری الکترونیکی و شایستگی‌های مورد نیاز ایشان پیشنهادها زیر جهت بهبود کیفیت و توسعه حرفه‌ای دستیاران آموزشی توصیه می‌گردد.

پیشنهادها

بر اساس یافته‌های پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. الگوی مفهومی پیشنهادی این پژوهش به عنوان مبنایی برای انتخاب و انتصاب، تدوین برنامه‌ها و فعالیت‌های بالندگی دستیاران آموزشی در دانشگاه‌ها مورد استفاده قرار گیرد؛
۲. با توجه به ابعاد به دست آمده برای شایستگی‌های دستیاران (تخصصی - حرفه‌ای، میان فردی (اجتماعی - ارتباطی)، فناوری اطلاعات و ارتباطات و فردی) و زیر مقوله‌های مربوط به آن‌ها، پیشنهاد می‌شود در برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌های توسعه دستیاران به این ابعاد توجه ویژه‌ای بشود؛
۳. برگزاری کارگاه‌های آموزشی به منظور تبادل نظر و تجربه اساتید و دستیاران درباره روش‌های جدید تدریس و ارزشیابی و آشنایی با فناوری‌های جدید اطلاعات،

۴. نشست‌های مشترک و تعامل هر چه بیشتر اساتید با دستیاران جهت بهره‌مندی از نظرات و تجارب اساتید در خصوص فعالیت‌های یادگیری و تدریس آنلاین

۵. برگزاری کارگاه‌های آموزشی جهت رشد و توسعه حرفه‌ای دستیاران آموزشی با موضوعات زیر:

- آماده سازی سخنرانی‌های جذاب؛
- ارائه بازخورد مؤثر؛
- ارزیابی پیوسته و مداوم؛
- برقراری ارتباط با دانشجویان و برخورد با شرایط دشوار؛
- آموزش در زمینه ارتباطات فرهنگی بین فرهنگی؛
- یادگیری فعال در محیط یادگیری الکترونیکی و پرتال آموزشی؛
- تعامل و مدیریت کلاس‌های بزرگ الکترونیکی؛
- آموزش مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات و بحث‌های آنلاین؛
- تسلط بر تسهیلات انجمن بحث آنلاین - راهنمای منابع با پیشنهادها عملی، پیشنهادهایی برای تولید محتوا، استراتژی‌های مدیریت زمان؛
- ایجاد و تسهیل مشارکت آنلاین و موثر و موثر - شامل راهبردهای گفتگو موثر، طراحی فعالیت‌ها و ارزیابی مشارکت؛
- نحوه تهیه و تعدیل بحث‌های آنلاین برای یادگیری آنلاین - به عنوان بهترین شیوه‌ها برای افزایش کیفیت بحث آنلاین
- تسهیل بحث گروهی: درک توسعه گروهی و پویایی؛
- آموزش ایجاد محیط آرام و دل پذیر برای دانشجویان به صورت مشارکتی و با همکاری همه دانشجویان؛
- آموزش مهارت‌های راهنمایی و مشاوره به دانشجویان به صورت عمومی و ویژه؛
- مهارت‌های حمایتی و پشتیبانی در محیط الکترونیکی؛
- مهارت‌های مذاکره و کار تیمی، آموزش و ارتباط برقرار کردن با دانشجویان خجالتی و افرادی که اعتمادبه‌نفس کمتری دارند.

۵- منابع

1. Narenji thani F, Ebadi R, Mostafavi Z, Youzbashi A. Identification of Learning Needs Among Faculty at E-Higher Education, Educational Study, 2014; 3(10).
2. Shopova T. E-learning in Higher Educational Environment. Italy: International Conference the Future of Education. 2012.
3. Venkataraman S, Sivakumar S. Engaging Students in Group Based Learning Through E-Learning Techniques in Higher Education System. International Journal of Emerging Trends in Science and Technology, 2015; 2(1).
4. Pardo A, Han F, Ellis R. A. Combining University Student Self-Regulated Learning Indicators and Engagement with Online Learning Events to Predict Academic Performance. IEEE Transactions on Learning Technologies, 2017; 10(1), 82-92.
5. Seraji F, Attaran M. E-Learning. 2011. Boali Sina Publisher.
6. Usun S. Information and Communications Technologies (ICT) in Teacher Education (ITE) (Programs in the World and Turkey :) A Comparative Review(. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2009; 1(1), 331-334.
7. Rai L, Chunrao D. Influencing Factors of Success and Failure in MOOC and General Analysis of Learner Behavior. International Journal of Information and Education Technology, 2016; 6(4), 262.
8. Bartoletti R. Learning through Design: MOOC Development as a Method for Exploring Teaching Methods. Current Issues in Emerging eLearning, 2016; 3(1), 2.
9. Sun D, Liu B. Crowdsourcing Based Teaching Assistant Arrangement for MOOC." In International Conference on Database Systems for Advanced Applications, 2017; pp. 429-435. Springer, Cham.
10. McPherson M, Nunes M. B. Developing Innovation in Online Learning: An Action Research Framework. 2004. Routledge.
11. Sohoni S, Cho Y, Frenc D. P. A Survey to Capture Needs Assessment for Graduate Teaching Assistant Training. Advances in Engineering Education, 2013; 3(3), N3.
12. Dawley L. The Tools for Successful Online Teaching. 2007. IGI Global.
13. Park C. The Graduate Teaching Assistant (GTA): Lessons From North American Experience, Teaching in Higher Education, 2004; Vol. 9, No. 3, PP. 349-361.
14. Boman J. Graduate Student Teaching Development: Evaluating the Effectiveness of Training in Relation to Graduate Student Characteristics. The Canadian Journal of Higher Education, 2013; 43(1), 100.
15. Meadows K, Olsen K, Dimitrov N, Dawson D. Evaluating the Differential Impact of Teaching Assistant Training Programs on International Graduate Student Teaching. The Canadian Journal of Higher Education, 2015; 45(3), 34.
16. Staton A, Darling A. Socialization of Teaching Assistants. New Directions for Teaching and Learning, 1989)39(, 15-22.

17. Miller J, Groccia J, Miller M. Student-Assisted Teaching: A Guide to Faculty-Student Teamwork. Anker Publishing Company, 2005. 176 Ballville Road, PO Box 249, Bolton, MA 01740-0249.
18. Hardre P, Burris A. What Contributes to Teaching Assistant Development: Differential Responses to Key Design Features? *Instructional Science*, 2012; 40(1), 93-118.
19. Levinsen K. Qualifying Online Teachers—Communicative Skills and Their Impact on E-learning Quality. *Education and Information Technologies* 2007; 12(1): 41-51.
20. Weidert J, Wendorf A, Gurun R, Filz T. A Survey of Graduate and Undergraduate Teaching Assistants. *College Teaching*, 2012; 60(3), 95-103.
21. Bubbar K, Dimopoulos A, Korpan C, Wild P. An Overview of the Teaching Assistant Consultant Program for Developing Competency in Novice Engineering Graduate Teaching Assistants. 2017. Proceedings of the Canadian Engineering Education Association.
22. Filz T, Gurung R. Student Perceptions of Undergraduate Teaching Assistants. *Teaching of Psychology*, 2013; 40(1), 48-51.
23. Reeves T, Marbach G, Miller K, Ridgway J, Gardner G., Schussler E, Wischusen E. A Conceptual Framework for Graduate Teaching Assistant Professional Development Evaluation and Research. *CBE-Life Sciences Education*, 2016; 15(2), es2.
24. Ciston S, Cerretani C, Went M. Teaching with Graduate Teaching Assistants: Tips for Promoting High Performance Instructional Teams. In American Society for Engineering Education (ASEE). (2016. Annual Conference and Exposition.
25. Bourelle T, Bourelle A, and Rankins-Robertson S. Teaching with Instructional Assistants: Enhancing Student Learning in Online Classes. *Computers and Composition*, 2015; 37, 90-103.